

GLOBALLASHUV SHAROITIDA TALABALARNING EKOLOGIK DUNYOQARASHINI RUHIY (PSIXOLOGIK VA MA'NAVIY) TAMOYILLAR ASOSIDA SHAKLLANTIRISH

Qalandarova Gulqand Mamurovna.

*O'zbekiston davlat Jahon tillari universiteti, pedagogika psixologiya kafedrasi
o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan sharoitda talabalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirishning psixologik va ma'naviy tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Muallif yoshlarda tabiatga ehtiyotkorona munosabatni tarbiyalashda ma'naviy-axloqiy me'yorlar hamda psixologik omillarning o'rnini ochib bergan. Shuningdek, ekologik madaniyatni yuksaltirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, ekologik dunyoqarash, psixologik tamoyillar, ma'naviy yondashuv, talaba yoshlar, ekologik madaniyat.

Аннотация: В данной статье научно проанализированы психологические и духовные принципы формирования экологического мировоззрения студентов в условиях углубляющихся процессов глобализации. Автор раскрывает роль духовно-нравственных норм и психологических факторов в воспитании у молодежи бережного отношения к природе. Также выдвигаются практические рекомендации, направленные на повышение экологической культуры.

Ключевые слова: глобализация, экологическое мировоззрение, психологические принципы, духовный подход, студенческая молодежь, экологическая культура.

Abstract: This article scientifically analyzes the psychological and spiritual principles of forming students' ecological worldview in the context of intensifying globalization processes. The author reveals the role of spiritual-moral norms and

psychological factors in cultivating a careful attitude toward nature among young people. Furthermore, practical recommendations aimed at enhancing ecological culture are put forward.

Key words: globalization, ecological worldview, psychological principles, spiritual approach, student youth, ecological culture.

KIRISH

Bugungi kunda shiddatli globallashuv jarayonlari, texnogen taraqqiyot va ishlab chiqarishning misli ko'rilmagan darajada kengayishi bashariyat oldida turgan ekologik muammolarni keskinlashtirmoqda. Tabiat va jamiyat o'rtasidagi muvozanatning buzilishi faqatgina iqtisodiy yoki texnikaviy yechimlarni emas, balki chuqur ma'naviy-axloqiy va psixologik transformatsiyani talab qiladi. Jamiyatning intellektual salohiyatini belgilovchi talaba-yoshlar ongida tabiatga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirish davrning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Ekologik dunyoqarashni faqatgina ilmiy-faktik bilimlar yig'indisi sifatida emas, balki shaxsning ruhiy-ma'naviy qadriyatlari tizimi sifatida talqin qilish bugungi pedagogika va psixologiya fanining ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Globallashuv sharoitida talabalarning ekologik dunyoqarashini ruhiy (psixologik va ma'naviy) tamoyillar asosida shakllantirish bugungi kunda barqaror kelajakni ta'minlashning eng muhim omillaridan biridir. Zamonaviy ekologik inqirozlar shunchaki texnologik emas, balki ko'p jihatdan inson ongi va qadriyatlari inqirozidir.

Quyidagi jadvalda an'anaviy ekologik ta'lim bilan ruhiy tamoyillarga asoslangan yondashuvning asosiy farqlari keltirilgan:

Xususiyati	An'anaviy-ekologik yondashuv	Ruhiy-psixologik yondashuv
Asosiy maqsad	Tabiat haqida ma'lumot va qonunlarni o'rgatish	Tabiatga nisbatan ichki mas'uliyat va hissiy bog'liqlikni uyg'otish

Harakat motivatsiyasi	Jarima va qonunlardan qoʻrqish, majburiyati	Tabiatni borliqning bir qismi sifatida sevish va ardoqlash
Natija	Nazariy bilimga ega talaba	Ekologik madaniyatni hayot tarziga aylantirgan shaxs

Globallashuv davrida ekologik muammolarning psixologik va ma'naviy ildizlari Globallashuv insoniyatga ulkan imkoniyatlar yaratish bilan birga, madaniy va ekologik unifikatsiya, iste'molchilik kayfiyatining (konsumerizm) kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Tabiatni faqat resurs manbai sifatida ko'rish psixologiyasi insonning ichki ma'naviy dunyosini qashshoqlashtiradi. Ekologik inqirozlar aslida inson ongining inqirozi, uning ichki ruhiy muvozanati buzilishining tashqi ko'rinishidir.

Psixologik nuqtai nazardan, talabalarda ekologik mas'uliyatni shakllantirish uchun ularning motivatsion-ehtiyojlar sohasiga ta'sir ko'rsatish zarur. G'arb psixologiyasida "eko-sotsial" ong tushunchasi mavjud bo'lib, u shaxsning o'zini tabiatdan ajratilgan holda emas, balki uning ajralmas qismi sifatida idrok etishini anglatadi. Ma'naviy jihatdan esa Sharq mutafakkirlarining tabiat bilan uyg'unlikda yashash g'oyalari, ajdodlarimizning tabiatga ehtirom bilan munosabatda bo'lish an'analari bugungi kunda yoshlar tarbiyasida muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Talabalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning psixologik tamoyillari Talabalik davri shaxsning dunyoqarashi uzil-kesil qaror topadigan, o'z-o'zini anglash va ijtimoiy pozitsiyani tanlash bosqichi hisoblanadi. Shu bois, ekologik tarbiya jarayonida quyidagi psixologik tamoyillarga tayaniladi:

- **Refleksiya tamoyili:** Talabaning o'z shaxsiy xatti-harakatlarining tabiatga ta'sirini ongli ravishda tahlil qila olish qobiliyatini rivojlantirish.
- **Empatiya va ekotsentrik idrok:** Tabiat ob'ektlariga (jonli va jonsiz tabiatga) nisbatan hamdardlik, ularning mavjud bo'lish huquqini hurmat qilish tuyg'usini uyg'otish.

- **Emotsional-irodaviy barqarorlik:** Ekologik muammolarni hal etishda duch kelinadigan befarqlik va to'siqlarga qarshi tura olish irodasini tarbiyalash.

- **Ichki motivatsiyani rag'batlantirish:** Ekologik harakatlarni majburiyat sifatida emas, balki ichki ehtiyoj va qadriyat sifatida bajarishga intilishni shakllantirish.

Ma'naviy-axloqiy yondashuv va milliy qadriyatlarning o'rni Ma'naviyat insonni tuban ehtiyojlardan yuqori turuvchi ezgu maqsadlarga yetaklovchi kuchdir. Ekologik madaniyat milliy va umuminsoniy ma'naviy qadriyatlar bilan uzviy bog'liqdir. O'zbek xalqining azaliy urf-odatlarida suvni bulg'amaslik, daraxtlarni e'zozlash, yerga hurmat ko'rsatish kabi tushunchalar yuksak ekologik madaniyatning yorqin namunasidir.

Globalashuv sharoitida yoshlarda "ekologik vijdon" tushunchasini shakllantirish muhim. Ekologik vijdon — bu insonning tabiat oldidagi ma'naviy burchini hech qanday nazoratsiz, ichki e'tiqod asosida bajarishidir. Talabalarda bu fazilatni rivojlantirish uchun ta'lim jarayoniga falsafiy, axloqiy va estetik mazmundagi modullarni singdirish maqsadga muvofiqdir. Tabiat go'zalligini idrok etish orqali estetik zavq olish, o'z navbatida, uni asrab-avyaylashga bo'lgan ma'naviy ehtiyojni keltirib chiqaradi.

Oliy ta'lim muassasalarida ekologik dunyoqarashni rivojlantirish pedagogik shart-sharoitlari. Talabalarning ekologik dunyoqarashini ruhiy-ma'naviy tamoyillar asosida yuksaltirish kompleks yondashuvni talab qiladi:

- **Fanlararo integratsiya:** Ekologiya fanlarini faqat biologik yoki texnikaviy yo'nalishda emas, balki psixologiya, falsafa, sotsiologiya va etika fanlari bilan bog'lagan holda o'qitish.

- **Interfaol va amaliy metodlar:** Treninglar, "eko-psixologik" munozaralar, tabiat qo'ynida tashkil etiladigan amaliy aksiyalar orqali talabalarning shaxsiy tajribasini boyitish.

- **Ma'naviy-ma'rifiy muhitni yaratish:** OTMlarda talabalarning ekologik tashabbuslarini qo'llab-quvvatlovchi volontyorlik klublari va jamoat birlashmalarining faoliyatini jonlantirish.

Xulosa Globallashuv davrida talabalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirish faqatgina ekologik bilim berish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Bu jarayon talabaning ichki ruhiy olami, e'tiqodi, ma'naviy qadriyatlari va emotsional-irodaviy sifatlariga tayanmog'i lozim. Tabiatga nisbatan ongli, insonparvar va mas'uliyatli munosabatni tarbiyalash kelajak avlodning xavfsiz va barqaror hayot kechirishining muhim kafolatidir. Shaxsda ekologik vijdon va ekotsentrik tafakkurni shakllantirish orqaligina globallashuvning salbiy ekologik oqibatlarini yumshatishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch.* — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.* — Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. Saidov S. *Ekologik psixologiya asoslari.* — Toshkent: Universitet, 2021.
4. Tursunov Q. *Globallashuv va yoshlar ma'naviyati.* — Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasining "Aholining ekologik madaniyatini oshirish to'g'risida"gi Qonuni loyihasi va tegishli me'yoriy hujjatlar.